
ANTIBIOTIKLER: BULAR NÄME WE OLARY NÄHILI ULANMALY

VII BAP

Antibiotikler dogry ulanylan yagdaýynda örän peýdaly we möhüm dermanlardyr. Olar bakteriýalar sebäpli ýüze çykan kesellere we belli bir infeksiýa garşy göreşýärler. Penisillin, tetrasiklin, streptomisin, lewomisetin we sulfanilamid serişdeleri giňden tanalýan antibiotiklerdir.

Antibiotikleriň her biri diňe belli bir infeksiýa garşy göreşmekde netijelidir. Antibiotikleriň ählisi ulanylyşda howpludyr, ýöne olardan käbiri beyleklerden has howpludyr. Antibiotikleri saýlanyňyzda we peýdalananyňyzda seresap boluň.

Antibiotikleriň köp görnüşi bar we olaryň her biri birnäçe “sowda belgisi” bilen satylýar. Bu aljyraňnylyga salyp biler. Ýöne iň möhüm antibiotikler birnäçe uly toparlara bölünýär.

Antibiotikler topary (umumy ady)	Sowda belgileriniň takmynan atlary	Siziň ýaşaýan ýeriňizde satuwdaky ady (adyny ýazyň)	ser. sah.
PENISILLINLER	Pen-B-K		351
AMPISILLINLER*	Penbritin		353
TETRASIKLINLER	Terrimisin		356
SULFANILAMIDLER	Gantrizin		358
KO-TRIMOKSAZOL	Baktrim		358
AMINOGLIKOZIDLER	Ambistrin		363,359
LEWOMISETIN	Hloromisetin		357
MAKROLIDLER	Eritrosin		355
SEFALOSPORINLER	Kefleks		359

Bellik: ampicillin—bu penisilliniň bir görnüşi bolup, bakteriýalary adaty penisillinden has köp öldürýändir.



Eger sizde antibiotigiň sowda ady bolup, onuň haýsy topara degişlidigini bilmeseňiz, çüýşejiň ýa gutynyň daşyndaky owunjak harplar bilen ýazylanlary okaň. Mysal üçin, eger sizde Doksisisiklin dermanynyň gutujygy bolup, onuň nämedigini bilmeýän bolsaňyz, owunjak harplar bilen ýazylanlary okaň. Ol ýerde “tetrasiklin” diýlip ýazylandyr.

Goşmaça sahypadan (sah. 357) hloramfenikoly gözlöp tapanyňyzda, onuň diňe garyn garahassalygy ýaly agyr kesellerde ulanylýandygyny we onuň täze doglan çagalar üçin örän howpludygyny bilersiňiz.

Antibiotigiň haýsy topara degişlidigini, haýsy kesellere garşy göreşýändigini, haýsy seresaplyklary saklamalydygyňyzy doly anyklaýançaňyz, ony ulanmaň.

Antibiotikleri ulanmak, olaryň mukdary, howpy we seresaplylygy baradaky doly maglumaty şu kitabyň I Goşundysynda tapyp bilersiňiz. Dermanyň adyny goşmaça sahypa-nyň başynda elipbiy tertibinde berlen sanawdan tapyň.

ÄHLI ANTIBIOTIKLERIŇ ULANYLYŞY BABATDA GÖRKEZMELER

1. Eger siz antibiotigiň nähili we haýsy infeksiýalara garşy ulanylýandygyny bilmeýän bolsaňyz, ony ulanmaň.
2. Diňe öz bejermekçi bolýan infeksiýaňyzyň garşysyna gönükdirilen ýörite antibiotigi ulanyň (şu keseli kitapdan tapyň).
3. Antibiotigiň ulanylan wagtynda ýüze çykaýjak howplar barada biliň we hemme seresaplylyk çärelerini görüň (I GOŞUNDY).
4. Antibiotikleri maslahat berilýän mukdarda – kem hem däl, artyk hem däl – ulanyň. Mukdar kesele, syrkawyň ýaşyna we agramyna baglydyr.
5. Antibiotikleri gerdejik görmüşinde kabul edip bolýan bolsa, olary sanjym görmüşinde etmäň. Sanjymly diňe juda zerur bolan ýagdaýlarda ediň.
6. Antibiotikleri bütinleý sagalýançaňyz ýa-da, hiç bolmanda, gyzgynyňyz düşüp, infeksiýanyň alamatlary ýitenden soň 2 gün geçýänçä kabul ediň (käbir keselleri, mysal üçin, inçekeseli ýa heýwere keselini, adam özüni oňat duýup başlandan soň hem birnäçe aýyň ýa ýylyň dowamynda bejermeli bolýar. Her kesel üçin berilýän görkezmelere eýeriň).
7. Antibiotik deride örgün, gijilewük döretse, dem alşy kynlaşdyrsa ýa başga bir allergik täsirini etse, syrkaw ony kabul etmegi bes etmeli we **galan ömründe ony hiç haçan ulanmaly däl** (sah. 70).
8. Antibiotikleri **diňe juda zerur bolan ýagdaýynda ulanyň**. Antibiotikler köp kabul edilende, olaryň täsir ediş güýji peselýär.

KÄBIR ANTIBIOTIKLERIŇ ULANYLYŞY BABATDA GÖRKEZMELER

1. Penisillini ýa ampisillini sançmazdan öň, ýüze çykaýjak allergik täsir üçin adrenaliniň ampulasyny hökman taýýarlap goýuň (sah. 70).
2. Penisilline allergik täsiri bolan adamlara başga antibiotikleri ediň (mysal üçin, eritromisin ýa sulfanilamidler) (sah. 355 we 358).
3. Belli bir çäkde täsir edýän penisillin ýa beýleki antibiotikler bilen bejerip bolýan keselleri giňişleýin täsir edýän tetrasiklin, ampisillin we beýleki antibiotikler bilen bejermäň (sah.58). Giňişleýin täsir edýän antibiotikler belli bir çäkde täsir edýän antibiotiklere garanyňda adam üçin peýdaly bakteriýalary has köp öldürýär.
4. Lewomisetini diňe garyn garahassalygy ýaly janyňa howp salýan agyr kesellerde ulanmaly. Olary ýeňil-ýelpeý kesellerde ulanmaň. Ony **hiç haçan** täze doglan çagalara bermäň (gökbogma keselinden başga ýagdaýlarda, sah. 313).
5. Hiç haçan tetrasikliniň ýa lewomisetiniň sanjymlyrny etmäň. Siz olary gerdejik görmüşinde kabul edenizde, olar has howpsuz, agryrsyz bolup, saglygyňyzy tiz gowulandyrar.
6. Tetrasiklini göwreli aýallara we 8 ýaşdan kiçi bolan çagalara bermäň. Ol ýaş dişleri we süňkleri weýran edip biler (sah. 356).

7. Adat bolşy ýaly, streptomisini we düzüminde streptomisin bolan dermanlary diňe iňçekeselde, özünem hemişe iňçekesele garşy bolan dermanlar bilen ulanyň (sah. 365). Streptomisin penisillin bilen bilelikde içegege çuň ýara bolanda, köriçegege we beýleki käbir infeksiýalarda ampisilliniň eýeterli bolmadyk ýagdaýynda ulanyp bolýar. Emma streptomisini hiç haçan sowuklamada, dümewde we dem alşyň adaty infeksiýalarynda ulanmak bolmaýar.
8. Streptomisin toparyndan bolan dermanlaryň ählisi (kanamisin we gentamisin hem girýär) juda zäherlidir. Olary köplenç ýeňil infeksiýalarda ýazyp berýärler. Şonda olar peýda etmegiň deregine zyýan ýetirýär. Olary diňe kesgitli, özleriniň ýörite niýetlenen örän düýpli infeksiýalaryna garşy ulanyň.
9. Ýogurt ýa tworog iýiň. Olar ampisillin ýaly antibiotigiň öldüren peýdaly bakteriýalaryny dikeltmäge ýardam etmek bilen, organizmiň tebigy deňagramlylygyny kada laýyk ýagdayna getirýärler (sah. 58).

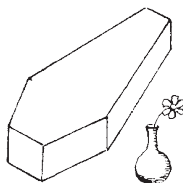
ANTIBIOTIK PEÝDA ETMEÝÄN ÝALY BOLANDA NÄME ETMELI?

Adaty infeksiýalarynyň köpüsinde antibiotikleriň täsiri 1-2 günden bildirip başlaýar. **Eger ulanylýan antibiotik peýda etmeýän ýaly görünse, belki:**

1. Bu siziň pikir edýän keseliňiz däl. Siz nädogry dermany kabul edýärsiňiz. Keseliňizi anyklyp, degişli dermany ulanyň.
2. Antibiotigiň mukdary nädogry kesgittenendir. Barlap görüň.
3. Bakteriýalar bu antibiotige garşy hereket edip başladylar (antibiotik indi olary eýgerenok). Şu kesele garşy bolan başga antibiotigi ulanyp görüň.
4. Siziň bu kesel barada bilýänleriňiz ýeterlik däl. Şu ýagdaýda, aýratyn hem syrkawyň ýagdaýy agyr bolup, erbetleşen ýagdaýynda, lukmanyň kömegine ýüz tutuň.

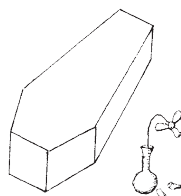
Bu çagalar sowuklapdyr.

Näme sebäp boldy?



Penisillin
(ser. Allergik şok, sah. 70)

Agyr ýitgä näme sebäp boldy?



Lewomsetin (bu dermany ulanmagyň howplary we seresaplylyk çäreleri barada sah. 357)

Bu çaga näme üçin semräpdir?



OI howply dermanlary kabul etmeýär. OI yöne oňat naharlanýar, miwe suwuny içýär, oňat dynç alýar.

**Antibiotikler adaty sowuklamada peýda etmeýärler.
Antibiotikleri diňe olaryň kömek edip bilýän infeksiýalarynda ulanyň.**

ANTIBIOTIKLERIŇ ULANYLYŞYNY ÇÄKLENDIRMEK

Hemme dermanlar çäkli ulanmalydyr. Bu aýratyn hem antibiotiklere degişlidir. Sebäbi:

1. **Zäherlenmeler we allergik täsirler.** Antibiotikler diňe bakteriýalary öldürmän, eýsem organizmi zäherlemek ýa allergik täsir etmek arkaly oňa zyýan ýetirýärler. Gerekejiek antibiotikleriň edilyändigine sebäpli, her ýylda müňlerçe adam aradan çykýar.
2. **Tebigy deňagramlylygyň bozulmagy.** Organizmdäki bakteriýalaryň hemmesi zyýanly däldir. Olaryň käbiri organizmiň kadaly işlemegi üçin gerek. Antibiotikler bolsa köplenç olaryň peýdalysyny hem, zyýanlysyny hem öldürýär. Antibiotik berilýän çagalaryň agzynda (ak düşme, sah. 232) ýa derisinde (kandidoz, sah. 242) kömelek infeksiýasy dörap biler. Sebäbi antibiotikler kömeleklere garşy göreşýän bakteriýalary öldürýär. Şu sebäplere görä ampisillini ýa giňişleýin täsir edýän beýleki antibiotigi kabul edýänlerde birnäçe gününň dowamynda içi geçip biler. Antibiotikler iýmiti siňdirmäge ýardam edýän bakteriýalary öldürip, içegedäki bakteriýalaryň tebigy deňagramlylygyny bozýarlar.
3. **Bejerilişe bolan garsylyk.** Ahyrynda-da, antibiotikleriň ulanylyşyny çäklendirmegiň esasy sebäbi: olar köp mukdarda ulanylanda täsir edijiligi peselýär.

Şol bir antibiotik köp gezek ulanylanda, bakteriýalar güýçlenýär, antibiotigiň täsiri pese düşýär. Olar antibiotige garsylyk görkezip başlaýarlar. Şoňa görä-de, garyn garahassalygy ýaly käbir howply keseller birnäçe ýyl mundan ozalky ýagdaýa garanyňda has kynlyk bilen bejerilýär. Käbir ýerlerde garyn garahassalygy lewomisetine garsylyk görkezýär. Ozal bu derman şu kesel üçin iň oňat serişdedi. Munuň sebäbi ýeňil infeksiýalarda (bu infeksiýalary başga antibiotikler has oňat bejererdiler), hatda antibiotikleriň zerur bolmadyk ýagdaýynda hem lewomisetiniň ulanylmagydyr.

Bütün dünýäde esasy keseller antibiotiklere garsylyk görkezip başladylar, sebäbi olar ýönekeý kesellerde ýgy-ýgydan ulanylýarlar. Antibiotikleriň adam janyny halas etmegi dowam etdirýändigine sebäpli, olaryň ulanylyşyny çäklendirmelidir. Bu lukmanlaryň, saglygy gorayşy işgärleriniň we adamlaryň antibiotiklerden paýhasly peýdalanyşy bilmegine baglydyr.

Ýeňil infeksiýalarynyň köpüsünde antibiotikleri ulanmak hökman däldir. Deriniň ýeňil infeksiýalaryny ýumşak sabyn we suw, çygly buglamalar we gensianwiolet (sah. 371) arkaly hem bejerip bolýar. Dem alyş ýollarynyň ýeňil infeksiýalary suwuklygy köp içmek, oňat iýmitlenme we dynç alyş arkaly has oňat bejerilýär. **Içgeçmede antibiotikler köplenç gerek däl, olaryň zyýan edýändigini hem mümkin.** Iň esasy zat — suwuklygy köp içmek (sah. 155) we gowy iýmitlenmek.

**Organizmiň özi infeksiýalara garşy göreşip bilen
ýagdaýynda antibiotikleri ulanmaň.
Olar hakykatdan hem gerek bolýança, ulanmaň.**